

Voor mijn neef Miguel

1

Zand. Zand zover het oog reikt. Zand in alle richtingen. En midden in die leegte van allemaal zand een kleine put, twee palmbomen, een schamele moes-tuin en een keet. En op het dak ik, die probeer me de regen voor te stellen.

Ik kijk naar de kleine druppels op de platte stenen en probeer het beeld op te roepen dat ze bij duizen-den, bij miljoenen uit de hemel vallen, het eeuwige zand zo doorweken dat het niets meer kan absorbe-ren, dat ze plassen vormen, ervoor zorgen dat het groen vanzelf groeit, zonder hulp van de mens met zijn emmer en zijn katrol, dat ze mijn haar en mijn huid doorweken, tussen mijn vingers door sijpelen en dat mij dat niets kan schelen.

Dat zit ik te doen. Ik stel me regen voor.

Mama heeft het wel vaak zien regenen, heel vaak. Ze zei tegen me dat het voor haar iets normaals was, dat ze het niets bijzonders vond. Ik kon me niet voor-stellen hoe dat kon, hoe het voor iemand gewoon kon zijn om water uit de hemel te zien vallen. Ik bedoel maar... water uit de hemel! Het is een mooie gedach-te. Het is een kwellende gedachte.

Maar dat was voordat alles anders werd. Dat zei mama.

Nu verspillen we geen water. Nooit. Nu huilen we niet.

Ik blijf in de zon tot ik voel dat mijn onderhuidse vet bijna gaat koken. Net voor dat gebeurt, spring ik van het kleine dak en ga in de schaduw liggen. Het verbaast me nog steeds dat zand zo koel kan blijven

als de zon er niet bij komt. Ik wou dat ik dat ook kon.

En zo alle dagen, de ene dag na de andere dag. Maand na maand en jaar na jaar. De zon zien opkomen en ondergaan achter de duinen.

Ik dacht dat het altijd zo zou zijn. Nu weet ik dat ik me vergiste.

2

—

Woestijn, zei mama dat ze het noemden. Een vreemd woord. Ik herhaal het telkens weer, hardop, zoals ik doe wanneer ik tegen mezelf praat. Om het geluid van mijn eigen stem niet te vergeten, die zo anders klinkt in mijn verhitte hoofd... Woestijn.

Want een naam geven houdt een begrenzing in. Alsof er andere dingen bestaan die geen woestijn zijn. Ik probeer me andere plekken voor te stellen, maar het lukt me niet. Sommige woorden van mama hebben voor mij geen betekenis, maar dat wil niet zeggen dat ze niet belangrijk zijn. Nu zij er niet meer is, heb ik enkel nog haar woorden.

Woestijn is er een van. Zij haatte hem, want ze had andere dingen gekend, de regen bijvoorbeeld. Ik geloof dat zij die miste, zoals ik haar mis. Missen kun je alleen dat wat je hebt gekend. Ik kan de woestijn niet haten. Iets anders heb ik nooit gekend.

Mama wist dat ik er nog niet aan toe was om te leren vechten, maar dat maakte haar niet uit. Ze zei:

‘De woestijn wacht niet tot je eraan toe bent.’

Ze deed de eerste stoot uit. Niet heel snel, niet heel langzaam. Ik ontweek hem.

‘Ik weet niet waarom ik moet leren vechten. Behalve jij en ik is hier niemand.’

‘Vooralsnog.’

Ze deed weer een stoot uit. Snel. Hij schampte mijn wang.

‘Op een dag komt er iemand die je zal dwingen om te vechten.’

‘Waarom moeten we vechten?’

‘Dat is onze aard.’

Ik deed twee stappen achteruit.

‘Ik wil niet met jou vechten.’

‘Wat jij wilt doet er niet toe.’

Ze deed twee stappen naar voren en deed weer een stoot uit. Ik zag hem aankomen en ontweek hem.

‘Ik zal nooit met jou willen vechten, mama.’

‘Dan zul je altijd verliezen.’

Ze maakte een snelle beweging. Zo snel dat haar vuist niet meer dan een flits in de middagzon was toen hij me vol in het gezicht raakte. Ik viel op de grond en begon te huilen. Ze bleef naast me staan, maar hielp me niet overeind.

‘Wij huilen niet. Sta op.’

Maar ik kon niet anders dan huilen. De pijn stak erger dan de zon op mijn hoofd. Mama stompte me tegen mijn schouder en herhaalde: ‘Wij huilen niet. Sta op.’

Ik kwam overeind. Mijn betraande ogen beletten me goed te zien.

‘Doe je armen omhoog. Bescherm je gezicht met je vuisten en je borst met je ellebogen. Zo.’ Ik deed haar houding na en slikte mijn tranen in. Beter inwendig dan uitwendig. ‘Snap je nu dat het er niet toe doet wat jij wilt?’

Ze haalde weer uit en raakte me vol op mijn onderarmen. Het deed pijn, maar minder dan in mijn gezicht.

Die avond zag ik haar de keet uit gaan en haar gezicht in het zand drukken. Ik snapte niet waarom ze hilde. Ik had haar niet eens geraakt.

Ze leerde me mijn armen hoog te houden, mijn voeten te bewegen, mijn moment af te wachten, niet moe te worden. En geen genade te tonen. In een wereld van zand liet ze me zien hoe ik mijn hart kon verstenen.

Ze liet me mijn voeten constant bewegen en van plek veranderen. Ze zei dat het soms beter was je voeten te bewegen dan slagen uit te delen. Ze liet me haar zwakke punten zoeken en die van mezelf beschermen. Ze leerde me te vechten tot je won of neerging. Nooit liet ze me winnen.

Mijn eerste rake slag trof haar op de neus. Het bloed stroomde eruit en zij ging neer. Ik posteerde me naast haar, maar hielp haar niet overeind. Op de een of andere manier wist ik dat ze dat niet wilde.

Die avond glipte ik de keet uit en smoorde mijn kreten in het zand. Toen ik terugkwam, stond ze daar, glimlachend.

4

四

Mijn naam is Ionah. Dat betekent ‘duif’. Een duif was een kleine grijzige vogel die gebruikt werd om berichten van de ene naar de andere plek te sturen. Veel mensen geloofden dat duiven intelligente dieren waren die begrepen wat een bestemming was en daarheen konden vliegen. Maar mama legde me uit dat de methode erin bestond het dier te wennen aan een duiventil waar hij altijd naar terugkeerde, het maakte niet uit waar de vogel zich bevond. Een duif kon achthonderd kilometer per dag afleggen, waarbij hij zich op mysterieuze wijze oriënteerde om terug te keren naar de plek vanwaar hij vertrokken was.

Mama noemde me Ionah, ter herinnering aan dat dier met zijn bijzondere obsessie om huiswaarts te keren. Maar hoe kan ik nu weten wat een duif is als ik er nog nooit een heb gezien? Hoe kan ik naar huis teruggaan als deze keet midden in de leegte het enige is wat ik ken? En als dit de plek is waar ik altijd naar terug moet keren?

5

五

Mama leerde me dat de put het allerbelangrijkst was, nog belangrijker dan zichzelf. Zonder dat grauwe water zouden we onherroepelijk sterven. Dat water behoedde ons lichaam voor uitdroging en het voedde de schamele moestuin. Dadelpalmen leven met hun kop in het vuur en met hun voeten in het water. Hun wortels, zo diep verzonken in het zand dat de

woestijn ze niet kan uitrukken, tappen van zijn vocht. Dat dreef mama ertoe om daar een put te graven. Ik was nog te klein om me te herinneren hoe ze hem bouwde, maar ze heeft het heel vaak uitgelegd zodat ik het proces goed zou kennen. Veel vaker dan dat ik erom vroeg.

‘Als je een palmboom ziet weet je dat er een waterader is, anders zou de palm niet kunnen overleven. Maar de ader zit diep, de woestijn geeft zijn vocht niet zomaar prijs. Daarom kunnen struiken en fruitbomen er niet bij. Om bij een van die wateraders in de woestijn te komen, moet je het verdienen. De palmbomen hebben het verdiend en wij ook.’

De putopening moest een doorsnede van ongeveer twee meter hebben. Om te voorkomen dat het eeuwige zand erin stroomde, moest je de wanden beschoeien met platte stenen, de ene boven op de andere, het hele gat rond. Waar je een laagje zand weghaalde, moest je een nieuwe steen plaatsen die de hele kolom stutte.

‘Als een van de stenen tijdens het proces loslaat, loop je het risico dat er een hele stapel stenen boven op je valt. En als dat gebeurt, kun je maar beter met een dood zijn, want daarna volgt het zand.’

Het zand onderin moest er met een emmer en een katrol uit worden gehaald. Het kleine kind dat ik destijds was, kon niet veel hulp bieden. Zelfs voor het optillen van een van die platte stenen moest ik al mijn spieren spannen. Het waren mama’s armen die de hoeveelheid zand op eigen kracht omhooghaalden, en het, eenmaal boven, neergooiden.

‘Op een goede werkdag kun je zestig centimeter

winnen op de woestijn. Al weet je nooit of jij nu wint of dat de woestijn jou je eigen graf laat graven.

Hoe dieper je komt, hoe minder zuurstof er is om te ademen en hoe beklemmender de gewaarwording wordt. Na tien meter bid je dat de volgende schep je een spoor van vocht laat zien. Je bidt dat alles snel voorbij mag zijn, op welke manier dan ook.

Op veertien meter diep bevindt zich het water. Alleen palmbomen en gekken zijn bereid om zo ver te gaan. Alleen palmbomen en gekken overleven.

Je moet de stenen controleren, een voor een, van de bovenste naar de onderste werken. Betast ze voorzichtig en ga na of er beweging in zit. Als dat zo is, moet je ze voorzichtig met de hamer aankloppen om ze weer vast te zetten. Plaats je vingers op de randen en voel de beweging. Beter twee keer zachtjes kloppen dan één keer hard. Wanneer je voelt dat hij zich helemaal heeft vastgezet, stop je. Altijd van boven naar beneden werken. Als een van de stenen boven je loskomt en je raakt, betekent dat je einde. En dat van mij. Het enige wat dan overblijft zijn de palmbomen.'

Ze moeten elke maand gecontroleerd worden, zonder uitzondering. Een voor een. Mama heeft me de methode geleerd en ook hoe belangrijk het is om het goed te doen. Want als een van de stenen los gaat zitten en eruit valt, stroomt het zand door de holte en absorbeert het het water onder in de put. En als dat gebeurt, kunnen we maar beter op het zand gaan liggen en op de gieren wachten.

6

六

In de woestijn is geen overvloed aan eten. Onze kleine moestuin voorziet ons van wat groente, maar het menselijk lichaam heeft eiwitten nodig. Dat heeft mama me uitgelegd. Als je niet genoeg eet, gaat het lichaam de energie aanspreken die in de vorm van vet is opgeslagen. Wanneer dat vet opraakt, gaat het de spieren verbranden. Daarna ga je dood. Dat moet je voorkomen door eiwitten te eten.

Mama zei tegen me dat ze er in het begin niet aan wilde, maar dat wanneer de honger steekt als de zon op het middaguur, dat wanneer het lege gevoel in je maag je even nare als prettige duizelingen bezorgt, dat je op dat punt gekomen alles wel wilt eten.

Hagedissen bevatten veel eiwitten.

Ze leerde me vallen maken. Ze zei dat de dieren van de woestijn zich beter hadden aangepast dan wij, waardoor ze overdag moeilijk te vangen waren. Wij moesten onze hersens gebruiken.

‘Hoe kunnen hagedissen overleven zonder te drinken?’

‘Ze likken de dauw van de stenen. De schubben op hun lichaam dienen om het vocht vast te houden.’

‘Ze zitten goed in elkaar.’

‘Alleen de sterkste hebben overleefd.’

Ze ontwierp vallen om ze te vangen en daarna roosterden we het vlees op het vuur. Ze zei dat het geïachtig was, maar wat zij ‘gelei’ noemde had ik nooit geproefd. Voor mij was het gewoon vlees.

In het begin had ik medelijden met de hagedissen, met hun kop geplet in de val. Soms stak de tong aan

één kant uit hun bek en zagen ze er heel zielig uit. Mama zei dat ze wel pijn konden hebben, maar geen gevoelens hadden.

‘Daardoor staan wij hoger?’

‘Precies. Dat is wat mensen onderscheidt van dieren.’

‘Waarom eten we hagedissen?’

‘Voor de eiwitten.’

‘Maar zij hebben ook eiwitten nodig.’

‘Zij eten insecten om die binnen te krijgen.’

‘En wij hagedissen.’

‘Ja.’

Ze legde me de rangorde in het dierenrijk uit, iets wat ze de ‘voedselketen’ noemde. Het leek me logisch, maar onrechtvaardig. De hagedissen hadden ons nooit iets gedaan.

‘Als hagedissen insecten eten en wij hagedissen... wie eet ons dan?’

Mama zweeg en staaarde naar de duinen in de verte, zoals ze altijd deed wanneer ik haar iets vroeg over hoe het was voordat alles anders werd. Ze gaf niet altijd antwoord, maar die keer wel. Bijna fluisterend.

‘Wij verslinden elkaar.’

7

七

Zandstormen zijn de manier waarop de woestijn schreeuwt. Hij herinnert ons eraan dat hij hier altijd al is geweest, dat hij veel meer is dan zand en zon. De woestijn praat tegen ons en net als iedereen die praat, schreeuwt hij ook. Het is een kwestie van tijd. Mama